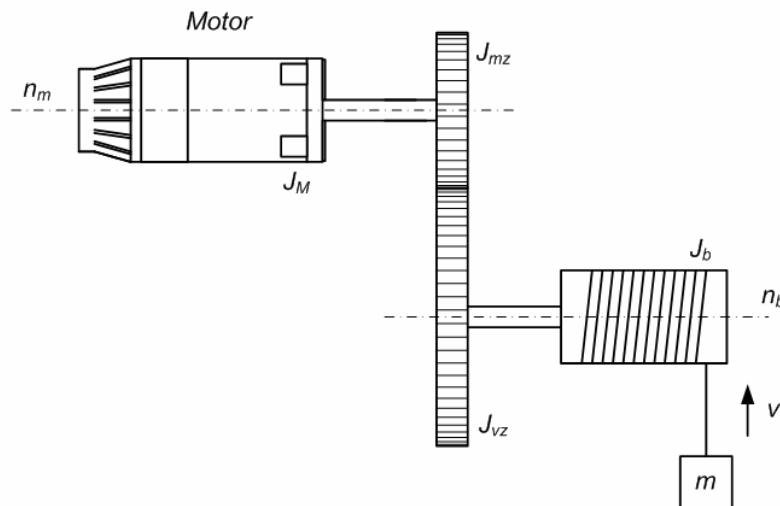

Osnove Mehatronike

Zadaci za vježbu – II. međuispit

Zadatak 1.

Asinkroni motor nazivnog momenta $M_n = 100 \text{ Nm}$ i momenta inercije $I_m = 0,075 \text{ Nm}$ preko malog zupčanika momenta inercije $I_{mz} = 0,0125 \text{ kgm}^2$ tjera drugu osovinu s većim zupčanicom ukupnog momenta inercije $I_{b+vz} = I_b + I_{vz} = 0,1 \text{ kg m}^2$. Na drugoj osovini nalazi se bubanj s užetom na kojega je obješen teret mase $m = 500 \text{ kg}$. Nakon završenog zaleta brzina obješenog tereta iznosi 2 m/s pri čemu se motor okreće brzinom od 1450 o/min . Omjer reduktora iznosi $i = 5$. Korisnost zupčanog prijenosa iznosi $\eta_1 = 0,76$, a korisnost prijenosa bubanj uže $\eta_2 = 0,92$. Odrediti moment tereta reduciran na osovinu motora i ukupan moment inercije sustava.

Slika 1. Dizanje tereta preko reduktora

Rješenje:

Za dizanje tereta brzinom v potrebna je snaga

$$P_t = F \cdot v = m \cdot g \cdot v.$$

Snaga potrebna za dizanje tereta na strani motora iznosi

$$M_t' \cdot \omega_m = \frac{P_t}{\eta_1 \cdot \eta_2} = \frac{m \cdot g \cdot v}{\eta_1 \cdot \eta_2}.$$

Moment tereta reduciran na osovinu motora iznosi

$$M_t' = \frac{P_t}{\eta_1 \cdot \eta_2 \cdot \omega_m} = \frac{m \cdot g}{\eta_1 \cdot \eta_2} \cdot \frac{r_b \cdot \omega_b}{\omega_m} = \frac{m \cdot g \cdot r_b}{\eta_1 \cdot \eta_2} \cdot \frac{\omega_b}{\omega_m} = \frac{30 \cdot m \cdot g}{\pi \cdot \eta_1 \cdot \eta_2} \cdot \frac{v}{n_m}.$$

Omjer $\frac{v}{n_m}$ je konstantan tijekom zaleta i moguće ga je izračunati iz brzine vrtnje asinkronog

motora pri dizanju tereta brzinom v

$$\frac{v}{n_m} = \frac{2}{1450}.$$

Iz toga slijedi da moment tereta reduciran na osovinu motora iznosi:

$$M'_t = \frac{30 \cdot 500 \cdot 9,81}{\pi \cdot 0,76 \cdot 0,92} \cdot \frac{2}{1450} = 92,4 \text{ Nm}$$

Ukupni zamašna masa na osovini motora je jednaka zbroju svih zamašnih masa reduciranih na osovinu motora tj. $I = I_m + I_{mz} + I'_{b+vz} + I'_t$.

Zamašnu masu bubnja i velikog zupčanika na strani motora J'_{b+vz} moguće je odrediti izjednačavanjem izraza za kinetičku energiju na strani tereta i strani motora uzimajući u obzir korisnost zupčanog prijenosa:

$$\frac{I_{b+vz} \cdot \omega_b^2}{2} = \eta_1 \frac{I'_{b+vz} \cdot \omega_m^2}{2} \rightarrow I'_{b+vz} = \frac{I_{b+vz}}{\eta_1} \cdot \left(\frac{\omega_b}{\omega_m} \right)^2 = \frac{0,1}{0,76} \cdot \left(\frac{1}{5} \right)^2 = 0,00526 \text{ kg m}^2$$

Zamašnu masu tereta mase m moguće je odrediti izjednačavanjem izraza za kinetičku energiju na strani tereta i strani motora uzimajući u obzir korisnost zupčanog prijenosa i korisnost prijenosa bubanj uže:

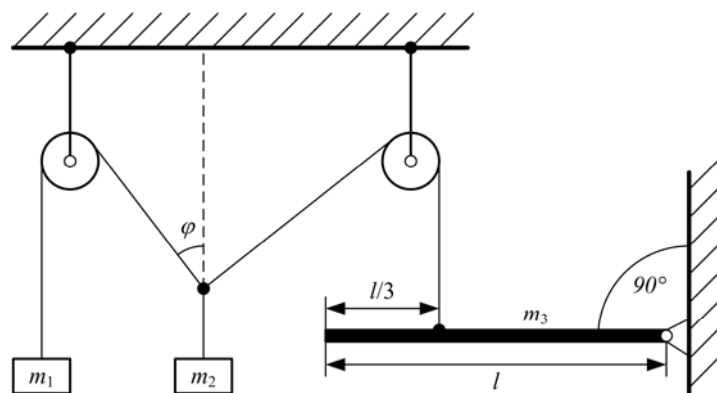
$$\frac{m \cdot v^2}{2} = \eta_1 \eta_2 \frac{I'_t \cdot \omega_m^2}{2} \rightarrow I'_t = \frac{m}{2 \cdot \eta_1 \cdot \eta_2} \cdot \left(\frac{v}{\omega_m} \right)^2 = \frac{500}{2 \cdot 0,76 \cdot 0,92} \cdot \left(\frac{2}{1450} \right)^2 = 0,00068 \text{ kg m}^2$$

Dakle ukupna zamašna masa reducirana na osovinu motora iznosi:

$$I = I_m + I_{mz} + I'_{b+vz} + I'_t = 0,075 + 0,0125 + 0,00526 + 0,00068 = 0,09344 \text{ kg m}^2$$

Zadatak 2.

Na jednom kraju niti prebačene preko dvaju nepomičnih kolotura nalazi se uteg mase $m_1 = 4$ kg dok je drugi kraj pričvršćen za štap na udaljenosti $l/3$ od slobodnog kraja štapa. Štap ima masu $m_3 = 4$ kg i dužinu $l = 10$ m. Kolika treba biti masa utega m_2 da bi sustav bio u ravnoteži. Kut φ iznosi 30° .

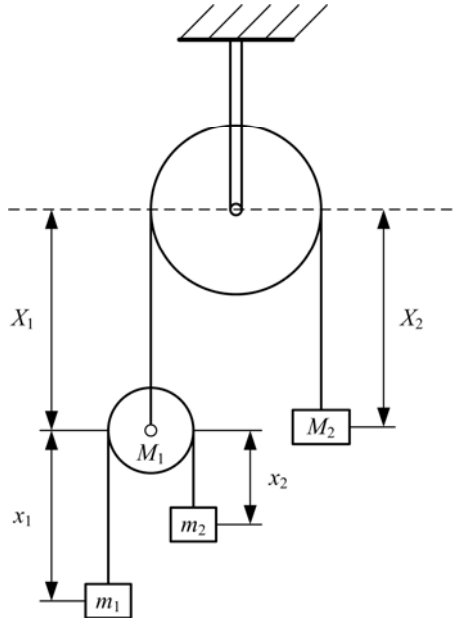

Slika 2. Sustav kolotura i štapa

Rješenje: $m_2 = 2\sqrt{3} + \sqrt{5} \text{ kg}$

Zadatak 3.

Uteg mase M_2 ovješten je o kraj niti prebačene preko nepomične koloture. Na drugom kraju niti nalazi se kolotura mase M_1 preko koje je prebačena nit na čijim krajevima se nalaze utezi mase m_1 i m_2 . Odrediti Lagrangian sustava prikazanog na slici 2.

Slika 3. Sustav kolotura

Rješenje:

Duljine niti su konstantne pa vrijedi:

$$X_1 + X_2 = a \rightarrow \dot{X}_1 = -\dot{X}_2$$

$$x_1 + x_2 = b \rightarrow \dot{x}_1 = -\dot{x}_2$$

Uteg mase M_2 giba se brzinom $\dot{X}_2 = -\dot{X}_1$.

Kolotura mase M_1 giba se brzinom $\dot{X}_1$.

Uteg mase m_1 giba se brzinom $\dot{x}_1 + \dot{X}_1$.

Uteg mase m_2 giba se brzinom $\dot{X}_1 + \dot{x}_2 = \dot{X}_1 - \dot{x}_1$.

Kinetička energija sustava iznosi:

$$E_K = \frac{1}{2} \cdot M_2 \cdot \dot{X}_1^2 + \frac{1}{2} \cdot M_1 \cdot \dot{X}_1^2 + \frac{1}{2} \cdot m_1 \cdot (\dot{X}_1 + \dot{x}_1)^2 + \frac{1}{2} \cdot m_2 \cdot (\dot{X}_1 - \dot{x}_1)^2$$

Potencijalna energija sustava u odnosu na horizontalnu ravninu koja prolazi središtem nepomične koloture iznosi:

$$E_P = -M_2 \cdot g \cdot X_2 - M_1 \cdot g \cdot X_1 - m_1 \cdot g \cdot (X_1 + x_1) - m_2 \cdot (X_1 + x_2)$$

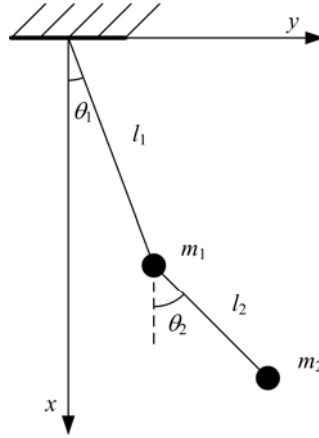
$$E_P = -M_2 \cdot g \cdot (a - X_1) - M_1 \cdot g \cdot X_1 - m_1 \cdot g \cdot (X_1 + x_1) - m_2 \cdot (X_1 + b - x_1)$$

Lagrangian sustava prikazanog na slici:

$$L = E_K - E_P = \frac{1}{2} \cdot M_2 \cdot \dot{X}_1^2 + \frac{1}{2} \cdot M_1 \cdot \dot{X}_1^2 + \frac{1}{2} \cdot m_1 \cdot (\dot{X}_1 + \dot{x}_1)^2 + \frac{1}{2} \cdot m_2 \cdot (\dot{X}_1 - \dot{x}_1)^2 + M_2 \cdot g \cdot (a - X_1) + M_1 \cdot g \cdot X_1 + m_1 \cdot g \cdot (X_1 + x_1) + m_2 \cdot (X_1 + b - x_1)$$

Zadatak 4.

Postaviti Lagrangeove jednačbe za dvostruko matematičko njihalo prikazano na slici 4.

Slika 4. Dvostruko matematičko njihalo

Rješenje:

Pozicija kuglice 1 određena je koordinatama x_1 i y_1 :

$$x_1 = l_1 \cdot \cos \theta_1, \quad y_1 = l_1 \cdot \sin \theta_1$$

Pozicija kuglice 2 određena je koordinatama x_2 i y_2 :

$$x_2 = l_1 \cdot \cos \theta_1 + l_2 \cdot \cos \theta_2, \quad y_2 = l_1 \cdot \sin \theta_1 + l_2 \cdot \sin \theta_2$$

Brzina kuglice 1 u smjeru x i y osi iznosi:

$$\dot{x}_1 = -l_1 \cdot \dot{\theta}_1 \cdot \sin \theta_1, \quad \dot{y}_1 = l_1 \cdot \dot{\theta}_1 \cdot \cos \theta_1$$

Brzina kuglice 2 u smjeru x i y osi iznosi:

$$\dot{x}_2 = -l_1 \cdot \dot{\theta}_1 \cdot \sin \theta_1 - l_2 \cdot \dot{\theta}_2 \cdot \sin \theta_2, \quad \dot{y}_2 = l_1 \cdot \dot{\theta}_1 \cdot \cos \theta_1 + l_2 \cdot \dot{\theta}_2 \cdot \cos \theta_2$$

Kinetička energija dvostrukog matematičkog njihala iznosi:

$$E_K = \frac{1}{2} \cdot m_1 \cdot (\dot{x}_1^2 + \dot{y}_1^2) + \frac{1}{2} \cdot m_2 \cdot (\dot{x}_2^2 + \dot{y}_2^2)$$

$$E_K = \frac{1}{2} \cdot m_1 \cdot l_1^2 \cdot \dot{\theta}_1^2 + \frac{1}{2} \cdot m_2 \cdot [l_1^2 \cdot \dot{\theta}_1^2 + l_2^2 \cdot \dot{\theta}_2^2 + 2 \cdot l_1 \cdot l_2 \cdot \dot{\theta}_1 \cdot \dot{\theta}_2 \cdot \cos(\theta_1 - \theta_2)]$$

Potencijalna energija dvostrukog matematičkog njihala iznosi:

$$E_P = m_1 \cdot g \cdot (l_1 + l_2 - l_1 \cdot \cos \theta_1) + m_2 \cdot g \cdot (l_1 + l_2 - l_1 \cdot \cos \theta_1 - l_2 \cdot \cos \theta_2)$$

Lagrangian dvostrukog matematičkog njihala:

$$L = \frac{1}{2} \cdot m_1 \cdot l_1^2 \cdot \dot{\theta}_1^2 + \frac{1}{2} \cdot m_2 \cdot [l_1^2 \cdot \dot{\theta}_1^2 + l_2^2 \cdot \dot{\theta}_2^2 + 2 \cdot l_1 \cdot l_2 \cdot \dot{\theta}_1 \cdot \dot{\theta}_2 \cdot \cos(\theta_1 - \theta_2)]$$

$$- m_1 \cdot g \cdot (l_1 + l_2 - l_1 \cdot \cos \theta_1) - m_2 \cdot g \cdot (l_1 + l_2 - l_1 \cdot \cos \theta_1 - l_2 \cdot \cos \theta_2)$$

Sustav je opisan dvjema Lagrangeovim jednačbama:

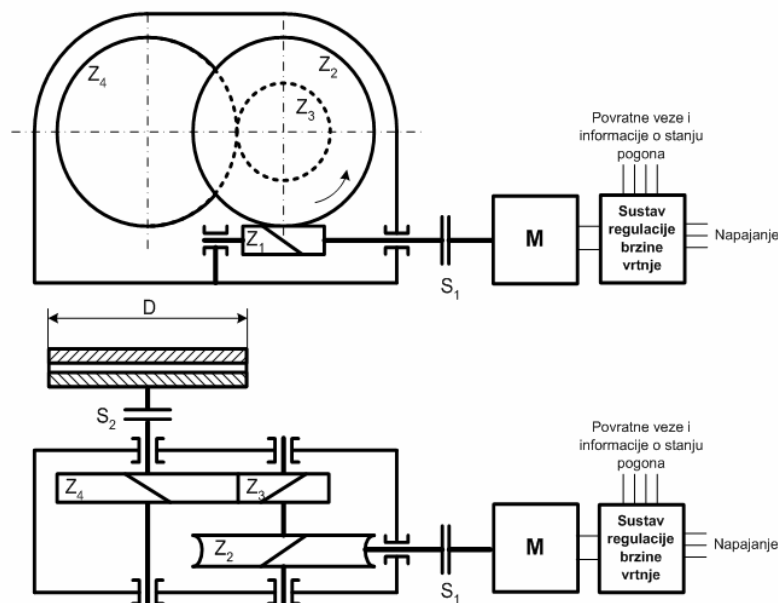
$$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{\theta}_1} \right) - \frac{\partial L}{\partial \theta_1} = 0$$

$$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{\theta}_2} \right) - \frac{\partial L}{\partial \theta_2} = 0$$

Zadatak 5.

Za pogon translacijskog gibanja kod velike lučke dizalice koristi se dvostupanjski pužni prijenos. Dvostupanjski pužni prijenosnik z_1z_2 , kojemu drugi stupanj čini cilindrični zupčasti par s kosim zubima z_3z_4 , spojen je osovinom promjera $d_l = 33$ mm, preko spojke S_1 , na istosmjerni nezavisno uzbuđeni motor nazivnog momenta $M_n = 70$ Nm i nazivne brzine $n_n = 1440$ o/min. Prijenosnik je izlaznom osovinom, preko spojke S_2 , spojen na pogonski kotač promjera $D = 80$ cm. Koeficijenti korisnog djelovanja spojke S_1 iznosi $\eta_{S1} = 0,97$, spojke S_2 je $\eta_{S2} = 0,97$, valjnih (kotrljajućih) ležaja $\eta_L = 0,99$, pužnog prijenosa z_1z_2 je $\eta_P = 0,885$ i zupčastog prijenosa z_3z_4 je $\eta_z = 0.98$. Odredite:

- Koliko mora iznositi prijenosni omjer pužnog pogona i_{12} da bi se nazivno opterećena dizalica gibala brzinom $0,75$ m/s? Prijenosni omjer cilindričnog zupčastog para iznosi $i_{34} = 2$.
- Koliki iznosi moment na izlaznoj spojci S_2 uz uvjete kao pod a)? Koliki maksimalni teret može prevesti dizalica?

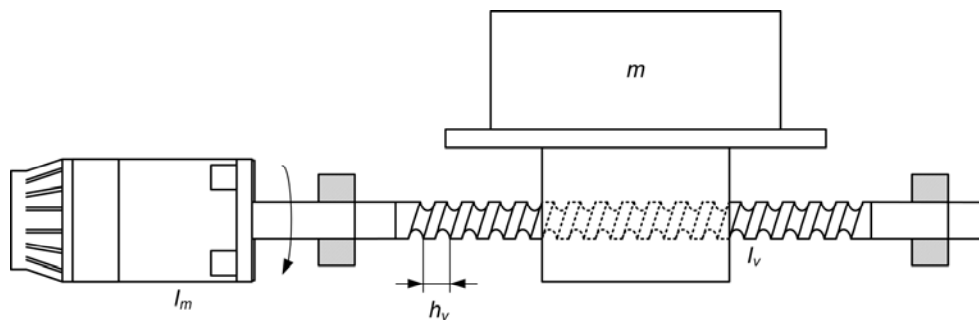

Slika 5. Dvostupanjski pužni prijenos translacijskog gibanja dizalice

Zadatak 6.

Motor nazivnog momenta $M_n = 100$ Nm i momenta inercije $I_m = 0,2$ kg m² okreće posmični pogon (prigon) s navojnim vretenom momenta inercije $I_v = 1$ kg m² i usponom vretena $h_v = 1$ cm. Navojno vreteno pomiče teret mase $m = 500$ kg. Korisnost pretvorbe rotacijskog gibanja u linearno iznosi $\eta = 0,86$.

- Kolikom brzinom se kreće teret pri nazivnoj brzini motora $n_n = 1480$ o/min?
- Koliko iznosi ukupan moment inercije sustava pri toj brzini?
- Koliku silu može svladavati teret pri nazivnom opterećenju motora?

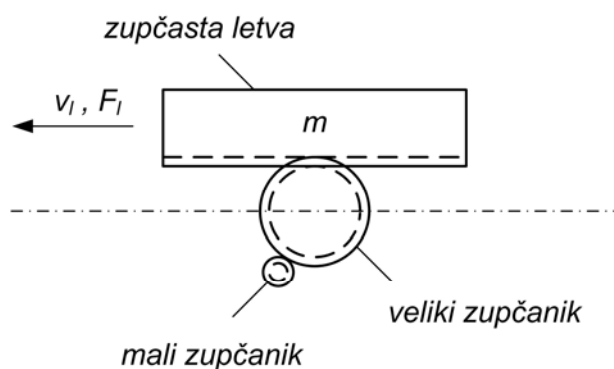

Slika 6. Posmični pogon s navojnim vretenom

Zadatak 7.

Na osovini motora spojen je čeoní zupčaník s jedním parom zupčaníka prijenosnog omjera $i = 10$. Veći zupčaník radijusa $r_{vz} = 0,2 \text{ m}$ pokreće zupčastu letvu $I_l = 1 \text{ kg m}^2$. Korisnost čeonog zupčaníka iznosi $\eta_z = 0,96$, a korisnost prijenosa snage između velikog zupčaníka i zupčaste letve iznosi $\eta_l = 0,88$.

- Kolikom brzinom se treba okretati osovina motora da bi se letva kretala brzinom $v_l = 2 \text{ m/s}$?
- Koliku silu može svladavati teret pri brzini motora $n = 1480 \text{ o/min}$ i momentu $M_m = 100 \text{ Nm}$?
- Koliko iznosi moment inercije tereta reduciran na stranu motora?

Slika 7. Zupčasta letva

Zadatak 8.

Motor je spojen s teretom ($I_t = 2 \text{ kg m}^2$) preko harmonijskog prijenosnika tako da je kružno kućište nepomično, osovina motora pogoni deformator, a teret je spojen na elastično ozubljeni prsten. Elastično ozubljeni prsten sadrži $z_{EO} = 200$ zuba, kružno ozubljeni prsten sadrži $z_{KO} = 202$ zuba. Korisnost harmonijskog prijenosnika iznosi $\eta_{hp} = 0,9$.

- Kolikom brzinom se vrti teret ako se motor okreće s brzinom od $n_m = 1480 \text{ o/min}$?
- Koliko iznosi moment inercije tereta reduciran na stranu motora?